

Eerst geloven, zei theoloog

Hoe het geloof ter sprake brengen op school, in de catechese, thuis? Theoloog Bert Roebben heeft er zo zijn eigen idee over. Na vijf jaar Leuven en twaalf jaar Tilburg is de Vlaming nu professor aan de theologische faculteit in Dortmund, Duitsland. Bij zijn aanstelling legde hij zijn visie op 'religieuze educatie' bloot. „Studenten theologie moeten zich het geloof meer toe-eigenen om het geloofwaardig over te brengen aan leerlingen”, klinkt het. Geen geringe opdracht, zo blijkt, want deze studenten zijn vaak vervreemd van Kerk en traditie.

Lieve Wouters

Kerk- en maatschappijkritische analyse van geloofsopvoeding

GEWOON hoogleraar godsdienstdidactiek luidt de volle titel van Roebbens opdracht aan de Duitse universiteit. Intussen is de professor ook 'gewoon' vader van drie. Bij hen toetst hij geregeld theorie aan praktijk. In het spanningsveld van religie en maatschappij zoekt hij naar goede vormen van geloofsopvoeding of 'religieuze educatie'.

„Dat is allereerst opvoeding in de brede betekenis”, aldus de professor. „En educatie betekent letterlijk: uitgeleide doen. Mensen bijstaan dus in het vinden van hun levensbestemming. Scholen moeten jonge mensen daarom allereerst leren kritisch zijn en zich weerbaar opstellen in een materialistische samenleving. Ze moeten jongeren met andere woorden helpen om hun 'spirituele spierkracht' te ontwikkelen. Ik vrees echter dat het onderwijs de andere richting uitgaat. Scholen worden leerfabrieken. Ze zijn erop gericht jongeren te laten inpassen in het raderwerk van de economie.”

Langzamer

Daarom moet het onderwijs volgens Bert Roebben 'verlangzamen'. „Het zou een goed idee zijn terug te grijpen naar klassieke teksten om de rijkdom van oude tradities te herontdekken. We kunnen ook meer stilstaan bij de levenswijsheden van andere tradities dankzij de multiculturele context in de meeste scholen. Een bezoek aan een klooster is tegenwoordig voor de meeste leerlingen al een kennismaking met een

geheel ongekende religieuze wereld. Ten slotte kunnen we ook van solidariteit leren. Vele scholen laten hun leerlingen nu al een sociale stage doen. Samen de handen aan de ploeg slaan en bovendien merken dat het deugd doet.”

Ook in het belang van mensen met een beperking pleit Roebben voor onthaasting. Een deel van zijn leerstoel aan de universiteit van Dortmund wil hij overigens speciaal aan deze doelgroep wijden. „Hoewel heel wat mensen in het veld ermee bezig zijn, is er nauwelijks onderzoek naar religieuze opvoeding en vorming van mensen met een beperking. Theoretisch inzicht hierover is bijna onbestaande. Alsof niet iedere mens recht heeft op spiritualiteit en op een ruimte waarin het geloof kan gedeeld en geoefend worden.”

Plek van geloof

Is religieuze educatie allereerst opvoeding in de ruime betekenis, ze wil vanzelfsprekend ook specifiek christelijk zijn. Dat aspect toont zich in het lezen van de 'tekens des tijds' in het licht van het evangelie, in het tonen van plekken waar het geloof beleefd wordt en in het getuigenis van de opvoeder. Die laatste verwijst ook naar christelijke intellectuelen die met religieuze toewijding zich wagen aan de grote vragen van de samenleving.

„Ik zie een grote nood aan personen en instanties die humaniteit, weerbaarheid en spiritualiteit bevorderen in onze cultuur vandaag”, aldus Bert Roebben. Hij

'Theologiseren met jongeren is boeiend en hoopvol.' © Hugo Maris

moet vaststellen dat de Kerk zeer veel kansen laat liggen om wat dit betreft van waarde te zijn. Het klinkt zwaar en misschien wat algemeen, maar in grote mate niet-temin terecht: „De Kerk lijkt me vooral bezig met zichzelf, met haar onderhoudspastoraat en met de zielzorg van de kleine rest. Intussen vergroot de nood aan professionele voorgangers, hoor ik vrijwilligers kreunen onder het vele werk en zie ik vrijgesteld in de parochies en bisdommen wanhopig vragen om een langetermijnvisie. De kerkleiding reageert met angst en kleingelovigheid in plaats van te investeren in mensen en middelen om een kritisch, eigentijds geloof te voeren.”

Sterk vangnet

Door zijn werkervaring in Vlaanderen, Nederland en Duitsland is Bert Roebben goed geplaatst om de toestand van de Kerk in die drie landen te vergelijken. „Nederland scoort het hoogst in secularisatie en ontworteling van de Kerk”, klinkt het. „Een katholiek netwerk is er bijna onbestaande. Parochies zijn eilandjes, aan jongerenpastoraal wordt bijna niet gedaan. Het bisdom Breda is het enige met een eigen jeugdendienst. Al het andere jeugdwerk gebeurt op heel lokale basis. En dan heb je nog de Werkgroep Katholieke Jongeren onder impuls van de bisschop van Roermond, mgr. De Jong, die resoluut kiest voor de kleine rest van overtuigde katholieken.”

Vlaanderen scoort in de optiek van de theoloog iets beter. „Wat onderwijs en jeugdwerk betreft hebben wij nog een stevig christelijk geïnspireerd vangnet. Maar de druk erop is groot. In Duitsland hebben mensen beduidend minder moeite om zich tot de katholieke Kerk te bekennen. Maar ook hier slaat de secularisatie almaar verder toe. Mijn studenten komen wel vaak nog uit een katholiek nest of zijn een product van het katholieke jeugdwerk, maar ook zij hebben meestal weinig parate kennis van hun geloofstraditie. Toen ik vroeg wie al eens een klooster vanbinnen had gezien, konden slechts twee van de twaalf zich aanmelden. Een derde was wel eens in Taizé geweest.”

Deze omstandigheden bieden ook kansen, vindt de theoloog. „Hierin de eigenheid van de religieuze ervaring en taal verkennen met jongvolwassenen, is een spannende en hoopvolle onderneming. Daaruit ontstaat nieuwe theologie.”

Intussen sluit Bert Roebben zich ook graag aan bij de visie op geloofsverdracht van het Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (VSKO), ontwikkeld door onder meer Piet Raes. Wanneer een school erom vraagt, zoekt deze theoloog samen met alle belangstellenden binnen die school naar een gemeenschappelijk draagvlak. De meeste katholieke scholen dragen de naam van een heilige. Vaak bezit het verhaal dat daarachter schuilgaat nog wel wervende kracht. Dan ontstaan opnieuw mogelijkheden om de school een duidelijk katholiek profiel aan te meten.

Wat is religieuze educatie?

In zijn boek *Godsdienstpedagogiek van de hoop* (Leuven, Acco, 2007) beschrijft Bert Roebben het proces van religieuze educatie in drie stappen. Eerste stap is de zogenaamde 'elementarisering'. „Bij de leerstof die je wilt doorgeven, ga je kernachtig te werk. Bij het uitleggen van een psalm bijvoorbeeld, stel je meteen scherp op de grondboodschap. Dat kan zijn: vertrouwen, roepen op God, omgaan met lijden. Hoe jonger of beperkter de leerlingen zijn, hoe preciezer je moet zijn, opdat de boodschap zou overkomen.”

Vervolgens moet de nieuwe kennis 'ontstollen'. Leerlingen moeten beleven (her-kennen) wat ze geleerd hebben. „Ik ben een vurig pleitbezorger van ervaringsleren, zeker wanneer de leerlingen tot een specifieke doelgroep behoren, zoals jongeren met een moeilijke thuis of met een beperking. Voor een blinde betekent 'vertrouwen' immers iets heel anders als voor iemand die een vaderfiguur moet missen of een jongere bij wie alles voor de wind gaat.” Ook hier pleit Roebben voor verlangzaming: de 'trage vragen' waarmee jongeren worstelen mogen niet worden afgedaan met een snelle didactische truc.

Na de beleving volgt het 'structurerende inzicht'. Hierbij wordt verwoord wat leerlingen uit de twee voorgaande stappen leerden. Kennis wordt aan ervaring gekoppeld en leidt tot dieper inzicht en toe-eigening.

In afgeleide vorm kan deze methode ook van nut zijn in de jongerenpastoraal, vindt Roebben. In het gezin is ze minder van toepassing. „Daar komt het er vooral op aan niet te ingewikkeld te doen. Uiteindelijk gaat het om de liefde. De kunst is de kinderen spontaan binnen te voeren in de cultuur van het geloof. Leef het voor en geef hen het gevoel dat ze erbij horen. Laat ruimte bestaan voor de verwoording van hun twijfels en wees niet te terughoudend om je eigen levenskeuze te verantwoorden. Opgroeiende kinderen hebben het nodig om hun ideeën te schuren aan die van hun ouders. Ze hebben recht op volwassenen die uitleg geven en weerwerk bieden.”